

Юліанна Баланюк

асистент кафедри архітектури і збереження об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Чернівці
e-mail: j.balaniuk@chnu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2940-1177

СТАНОВЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ОХОРОНИ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ІТАЛІЇ

© Баланюк Ю., 2023

<https://doi.org/10.23939/sa2023.01.034>

Проаналізовано процес формування комплексної системи захисту та охорони архітектурної спадщини Італії. Розглянуто нормативно-правові акти, що стали основою законодавчої бази захисту пам'яток архітектури у країні. Виявлено взаємозв'язок з економічними та приватними установами. Описано успішні теоретичні розробки та методи пристосування та використання архітектурних пам'яток, збереження та валоризації спадщини країни. Розгляд та аналіз еволюції законодавчої системи в галузі охорони та збереження культурної спадщини багато в чому прояснює її стан у різних країнах і дає змогу простежити деякі тенденції її розвитку та перейняти успішний досвід.

Ключові слова: охорона культурної спадщини, архітектурна спадщина Італії, повторне використання пам'яток, законодавство, пристосування архітектурної спадщини.

Постановка проблеми

До другого десятиліття ХХІ ст. в європейських країнах склалися повноцінні системи охорони архітектурної спадщини, що дуже відрізняються одна від одної. Насамперед йдеться про теоретичні розробки, що мають свій унікальний регіональний колорит, незважаючи на загальноєвропейську відданість Венеціанській Хартії та конвенціям ЮНЕСКО. Відрізняється також і практика реставрації, що ґрунтується на різних соціокультурних та історичних особливостях об'єктів. Важливою складовою захисту культурної спадщини є законодавче регулювання сфери її збереження, що сформувалося в кожній країні по-своєму. У цій статті увага зосереджена на аспектах формування законодавства пам'яткоохоронної галузі Італії, його імплементації та подальшого впливу на стан збереження пам'яток. Італія має найбагатший досвід роботи з архітектурною спадщиною. Саме тут народилися найважливіші концептуальні настанови останнього століття, які стосуються принципів роботи з архітектурними пам'ятками. Аналіз вдалого європейського досвіду може стати підґрунтям для удосконалення законодавчої бази України у сфері охорони культурної спадщини; сформулювати механізми ефективного управління архітектурними пам'ятками, як на національному так і на регіональному рівнях, враховуючи особливості пристосування та використання об'єктів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання становлення українських законодавчих та практичних механізмів охорони архітектурної спадщини стало основою досліджень вітчизняних науковців: О. Мельничук, І. Коротун, О. Денисенко, Г. Андрес, В. Акуленко, Т. Мазур, І. Мишак, Н. Кулакова та ін. Аналізу міжнародного досвіду управління процесами в пам'яткоохоронній галузі присвячені праці Т. Катаргіної, Т. Марусик, А. Гриценка, Ю. Древаль, В. Горбика, О. Швиденко та ін. Наявність напрацювань вказаних авторів та інших джерел дали змогу розглянути питання в юридичному та історичному аспектах, проаналізувати нормативно-правову базу, визначити основні напрямки розвитку законодавства України про охорону культурної спадщини. Загалом питання проблеми охорони і використання архітектурних пам'яток та аналіз міжнародного досвіду у сфері збереження та пристосування культурної спадщини ще не належно висвітлені у вітчизняних працях.

Мета статті

Метою статті є виявлення закономірностей та особливостей історії становлення і розвитку механізмів охорони та використання культурної спадщини Італії. Італійська культурна політика в галузі охорони культурної та природної спадщини почала формуватися раніше, ніж в інших країнах Європи, що можна пояснити наявністю значної кількості культурних цінностей, що мають не лише національну, а й світову значущість. Сучасний стан досліджуваної сфери в Італії показує успішність підходів та якісну реалізацію державної політики управління об'єктами архітектурної спадщини, що дало змогу розширити туристичний потенціал країни до найвищого показника в Європі, без загрози існуванню пам'яток. Мета пов'язана з необхідністю вирішення комплексу теоретичних і практичних проблем подальшого розвитку національного законодавства України у сфері охорони культурної спадщини. Аналіз етапів становлення і розвитку пам'яткоохоронної галузі Італії допоможе виявити причини неналежного застосування чинного законодавства у сфері охорони культурної спадщини в Україні.

Виклад основного матеріалу

Всю історію існування великі та середні італійські міста зазнавали багато важливих політичних, соціально-економічних і міських перетворень. В XIX ст. були спроектовані нові проспекти та бульвари, побудовані величезні комплекси, цілі райони були зруйновані, збереглись лише монументальні споруди завдяки їх культурно-історичному значенню.

Коли утворилась сучасна Італійська держава, старі будівлі та інфраструктура були адаптовані до потреб уряду. Багато об'єктів, що мали історичне значення та належали доунітарним державам, церковному фонду чи приватним особам, стали державними активами. Всією величезною та визначною спадщиною керувало Міністерство фінансів, яке в той час боролось з гострою проблемою державного дефіциту через борги та величезні військові витрати. Нова держава також стала спадкоємицею доунітарного державного законодавства, у контексті якого питання збереження культурної спадщини піднімалися несміливо. Проте з часом законодавство удосконалювалось з метою уніфікації політичного та економічного державного управління. Міністерство народної освіти перейняло на себе повноваження контролю процесів збереження та використання пам'яток, та минуло кілька десятиліть, перш ніж були визначені та створені ефективні інструменти регулювання та відповідні державні органи для охорони та збереження пам'яток, творів мистецтва. Після затвердження першого закону про збереження ("Regolamento per l'escuzione", 1902), вдосконаленого другим законом у 1909 р., були вперше визначені процедури для відновлення та повторного використання культурної спадщини; завдяки цим законам культурна спадщина Італії отримала юридичну підтримку. Остаточні концепції та правила визначались протягом тривалого періоду – між другою половиною

XIX і початком XX ст. – протягом цього періоду історія збереження культурної спадщини розвивалася у тісному взаємозв'язку з економічною історією Італії, адже об'єкти культурної спадщини були частиною державних активів. Ухвалені закони були сповнені прогалин і давали широкі можливості як їх застосуванню, так і їх повному ігноруванню. З одного боку, ці закони збільшили державні активи завдяки придбанню церковної власності, а з іншого – вони дозволили державі продати значну частину цих новопридбаних активів, щоб зменшити зростаючий дефіцит бюджету.

З 1861 р. нова Італійська держава потребувала офісів для своїх центральних і периферійних органів. Ця потреба стала гострішою, коли столицю було перенесено з Туріна до Флоренції в 1865 р. та з Флоренції до Риму в 1870 р. Виникла негайна потреба в розміщенні офісів, складів тощо. Уряд Італії вирішив перетворити деякі історичні комплекси в громадські будівлі. Фінансові обмеження здійснили вирішальний вплив на прийняття рішень: не вистачало ресурсів для будівництва нових споруд, а нещодавно придбані монастирі, історичні палаццо, вілли можна було швидко перетворити на казарми, лікарні, школи, в'язниці тощо. Багато історичних будівель отримали нові функції, не завжди сумісні з їх монументально-декоративними особливостями (Laura Benassi, 2013).

Цей процес розпочався в 1861 р. завдяки закону, який дозволяв уряду тимчасово займати церковну власність для військових і цивільних потреб. Закон 1861 р. вимагав поваги до місць поклоніння та збереження творів мистецтва, але він виключав багато будівель (часто історично важливих) зі списку об'єктів, які потрібно зберігати чи охороняти. Таким чином багато архітектурних об'єктів адаптували до неналежних функцій, що спричиняло серйозні пошкодження, особливо під час використання у військових цілях. Військове міністерство підрахувало, що 102 монастирі були окуповані та перетворені на військові і цивільні будівлі між 1861 і 1864 рр. (“*Relazione del direttore*”, 1988).

Незважаючи на палкі дебати про негативний вплив такого типу використання на історичні будівлі, закон було підтверджено в 1864 р. (Andrea Nosengo, 2018, р. 19). Крім того, нові поправки до закону зробили можливим використання і перетворення церковних дворів на в'язниці. Захоплення монастирів, церковних будівель не було правильним рішенням, але це дало змогу збільшити кількість тимчасових в'язниць та відкласти будівництво нових. Окуповані історичні будівлі перероблялись та розбирались на потреби в'язниць, не приділяючи жодної уваги історичній чи мистецькій пам'яті. У цьому контексті є кілька цікавих прикладів, один із них – це комплекс Мурате у Флоренції. Він є будівлями, які спочатку були державним, а згодом муніципальним майном, яке протягом тривалого періоду руйнувалося, перш ніж адаптивні проекти повторного використання допомогли їм задовольнити нові сучасні потреби. Монастир Мурате у Флоренції, заснований у XV ст., був закритий і покинутий у 1808 р. У 1832 р. він став в'язницею, спочатку без будь-яких структурних змін, але після 1851 р. були здійснені знесення і добудови. Необхідно було створити нові подвір'я, укріпити стіни та підлогу та знести окремі частини. Комплекс містив міську в'язницю до 1985 р., поки в Соллічано поблизу Флоренції не була побудована нова. Таким чином, монастир Мурате був занедбаний протягом десятиліть та був причиною палких дебатів щодо його повторного використання (Ashley Foreman, 2018).

Коли Флоренція стала столицею, там відбулися значні міські перетворення. Щоб розмістити громадські установи, кілька флорентійських історичних комплексів було перетворено на офіси, музеї, будівлі суду, в'язниці, академії, школи тощо. Результати не були однаковими. У цей період реставраційні навички та повторне використання історичних будівель залежали від особистої освіти та досвіду архітекторів. Крім того, кожен ремонт викликав широку популярність, громадяни були особливо обережними та активними, багато питань та суперечок щодо певних інноваційних проєктів та поганого збереження пам'яток, якими керував муніципалітет Флоренції, піднімались на зборах державних установ та культурних асоціацій (Laura Benassi, 2013).

У 1866 р. удосконалений закон вже вимагав шанобливого відношення до різних церковних споруд через їх історичне та національне значення; початковий перелік “національних пам'яток” у

законі був неповним, оскільки не містив деяких важливих комплексів, як, наприклад, церква Святого Франциска Ассізького. Таким чином, у 1869 р. список був розширений декларацією, щоб включити ще п'ятнадцять національних пам'яток, сім з яких були розташовані у Флоренції, а шість із цих семи перебували під управлінням муніципалітету Флоренції. До того, як їх було оголошено "національними пам'ятками", багато з цих будівель використовувалися по-різному, що ускладнювало їх розчищення після того, як декларація набула чинності. Наприклад, комплекс Санта-Марія-Новелла у Флоренції був зайнятий різними міністерствами; в монастирі Санто-Спіріто розміщувались солдати тощо. В результаті ухвалення закону вдалось досягнути домовленостей між установами, щоб очистити ці монастирі (Andrea Nosengo, 2018).

У 1867 р., під час серйозної економічної кризи, держава вирішила продати частину новопроданих церковних маєтків. Продаж не включав лише монастирі, які вже використовувалися для громадських функцій або використовувалися як в'язниці, діючі церкви, пам'ятники та монументальні монастирі. Чинний закон визначав правила збереження та можливого продажу пам'яток і творів мистецтва та вимагав складання списку будівель, які не можна було продавати за жодних обставин (Циркуляр Міністерства народної освіти № 5/1867). В цей час Міністерство фінансів у 1867 р. створило комісію для перевірки використання міської державної власності у країні. Попри те, що під час продажу та перетворення державного майна Міністерство народної освіти, відповідальне за збереження культурної спадщини, не мало жодної конкретної наглядової чи консультативної ролі. Багато історичних будівель були повністю перетворені та зазнали серйозних пошкоджень, через суто економічний інтерес. У 1868 р. у Флоренції було сім монастирів, які використовувалися як казарми; коли ці казарми втратили свою військову функцію, об'єкти залишилися з чималими пошкодженнями. Ця критична ситуація призвела до нової дискусії щодо збереження італійської культурної спадщини ("Relazione del direttore", 1988).

У 1891 р. Міністерство народної освіти звернулося до місцевих органів і міністерств з проханням надати список пам'яток з інформацією про поточне використання та доходи (Циркуляри Міністерства народної освіти № 1043/1891 та № 1047/1891). Ідея внесення пам'яток до списку була пов'язана з необхідністю збереження культурної спадщини в той час, коли Міністерство фінансів намагалося її продати. Міністерство народної освіти намагалося зменшити та врегулювати негативний вплив від використання історичних будівель і припинити несанкціонований продаж, який в той час набув особливого розмаху. Так, у 1891 р. церкву св. Косми і Даміана у Венеції з фасадом XV ст. було продано приватній компанії без дозволу від Міністерства народної освіти. Договір купівлі-продажу мав містити спеціальні пункти щодо захисту будівлі від несанкціонованого втручання. Прикрашена фресками церква, яка вже використовувалася як казарми, лікарня та соляна фабрика, була перетворена на сучасну текстильну фабрику (Laura Benassi, 2013).

У 1896 р. закон визначив, що таке "національні пам'ятки" – будівлі, що мають національне мистецьке чи історичне значення. Також пам'ятки розділялись на об'єкти національного, регіонального та місцевого значення (Циркуляр Міністерства народної освіти № 65/1896); згодом пам'ятками були визнані всі споруди, збудовані до кінця XVII ст.

Ці всі процеси, часто руйнівні для архітектурної спадщини, призвели до того, що у 1902 р. було ухвалено закон про захист монументальної спадщини, відомий як Закон Насі (Legge Nasi). Цей закон містив в собі всі попередні законодавчі напрацювання, проте був і новаторським для свого часу: в ньому була зафіксована верхня межа віку пам'яток для включення до охоронних списків – 50 років з моменту створення об'єкта; визначення пам'яток; узагальнена концепція захисту пам'яток та археологічних знахідок. Крім того, в ньому було прописано поняття "непрямого захисту" – державне регулювання будівництва поблизу пам'яток, що охороняються, шляхом здійснення компенсаційних виплат власникам будівель ("Portante disposizioni circa", 1902).

У 1909 р. у Законі Росаді (*Legge Rosadi*) було сформульовано перше повне визначення спадщини: “нерухоме та рухоме майно, що представляє історичний, археологічний, палеонтологічний чи художній інтерес”. У 1912 р. Закон Росаді розширив свою дію на сади, парки та вілли – вони були визнані об’єктами історичного та художнього інтересу. Так виник перший великий документ, що захищав об’єкти садово-паркового мистецтва (“*La legislazione Italiana*”, 1909).

Описані закони забезпечили первинну охорону досить широкого кола культурної спадщини. Безумовно, система захисту лише почала формуватися, та її подальший розвиток був заморожений подіями Першої світової війни.

Варто зауважити, що в Італії разом із законодавчими документами складався громадський захист пам’яток культури, ініційований населенням – з’являлися Ради міст та провінцій. Їхня початкова роль полягала в тому, щоб бути посередниками між державою та пам’яткою, допомагати збереженню та управлінню. До початку Першої світової війни численні Ради на території Італії були незалежними, однак у післявоєнні роки диктатури повноваження Рад перейшли до відомства держави. Втрата незалежності частково змінила їхню початкову роль, але саме завдяки усталеному механізму держава отримала розширену мережу державного управління у сфері охорони спадщини. Та сама структура управління спадщиною піддавалася за весь період становлення декільком трансформаціям: Міністерство народної освіти – Міністерство культурного надбання та довілля – Міністерство культурного надбання – Міністерство спадщини та культурної діяльності.

У Італії 1968 р. вийшов новий урядовий указ (№ 1444). Він визначив межі інтенсивності будівництва у різних зонах міста, захистивши історичну тканину міста (зберігалися основні її характеристики, включаючи густину, висоту, співвідношення різних категорій будівель). Сфера застосування документа була дуже широка, оскільки указ включав усі види планування – від макромасштабу Генеральних планів до мікромасштабу будівельних норм, що регламентують кількість землі, яка відпускається під громадське житло. У такий спосіб з’явилися цілком конкретні обмежувальні заходи щодо зміни історичних центрів (“*Decreto interministeriale*”, 1968).

У цей період було імplementовано ще один механізм: у 1971 р. вийшов акт, відомий як “Закон для будівель” (№ 865). Він забезпечував фінансову підтримку муніципальному житловому будівництву, включаючи роботи з відновлення та реставрації цілих районів в історичних центрах (“*Legge 22*”, 1971). Саме з цього моменту розпочалася державна активність щодо збереження історичних центрів, завдяки яким Італія стала відома як “мекка” культурного та архітектурного туризму.

Щоправда, відсутність механізмів децентралізованої політики у цьому питанні з часом виявила недоліки цього закону. Як зазначається у доповіді “*Rapporto sull’economia della cultura in Italia*”, величезна прірва у доступі до культури між багатими, розвинутими Північними, Центральними регіонами та Півднем Італії – це проблема, яка триває вже не один десяток років. До того ж прірва стає дедалі більша (Bodo, Spada, 2005). У деяких найбільш розвинуваних районах Півдня Італії, які мають багату культурну спадщину та серйозний потенціал, явно існує брак державного та приватного фінансування. Тож подолання географічного та соціального дисбалансу культурного життя є однією з актуальних проблем культурної політики Італії на сьогодні.

У 1988 р. муніципалітет Флоренції вирішив опублікувати два міжнародні публічні конкурси (Ekaterina Tribelskaya, 2020. р. 194). Перший розглядав ідеї, пов’язані з регенерацією міського середовища району Санта-Кроче та реставрацією трьох історичних комплексів (монастирів Мурате, Санта-Вердіана та Санта-Тереза). Другий – конкурс на детальну реставрацію та пристосування цих трьох історичних комплексів; головною метою було відновлення та посилення важливих історичних структур у межах “прикордонного” району шляхом посилення його традиційних культурних, соціальних і виробничих функцій та створення інтегрованої системи.

Конкурс закликав до недотримання існуючих правил містобудування, але вимагав від учасників дотримуватись принципів багатофункціонального повторного використання. У конкурсі взя-

ли участь 155 груп архітекторів і урбаністів. Головним питанням було відновлення міського району Санта-Кроче, який зазнав соціального та культурного занепаду. Протягом століть ця територія характеризувалася відчуженістю та усамітненістю та містила міську в'язницю, про яку ми вже згадували (монастир Мурате), міський хоспіс (комплекс Монтедоміні) та міську лікарню для божевільних (Сан-Сальві). Міжнародна комісія під головуванням мера визначила десять проєктив-переможців, але жоден із них не пропонував остаточних рішень для відновлення міста.

У 1996 р. муніципалітет Флоренції вирішив подати запит на фінансування соціального житла відповідно до закону 93/1993; це дало змогу муніципалітету мати достатні економічні ресурси для того, щоб розпочати реставрацію та трансформацію частини монастиря Мурат (Legge 24, 1993). У 1997 р. італійський архітектор Ренцо Піано був запрошений як консультант ЮНЕСКО, щоб запропонувати ідеї щодо того, як відновити це місце ("Recupero delle Murate", 2001). Унітарний план відродження міст був розроблений відповідно до методології Ренцо Піано Building Workshop; цей план був складений разом із професійною командою архітекторів та зацікавлених сторін. У процесі проєктування брали участь і містяни. Монастир, який колись мав чернечі келії, а пізніше тюремні камери, був адаптований для інтеграції різних сумісних функцій, що представляють міську складність: житлове та соціальне житло (48 %), соціальне та культурне (16 %), виставка (9 %), комерційна (10 %), охорона здоров'я (9 %) і третинна (8 %). Надихаючі принципи, запропоновані Р. Піано, передбачали відкриття простору для сприяння взаємодії між комплексом Мурате та містом, композицію та композицію архітектурних елементів, розподіл функцій на основі горизонтальної та вертикальної стратифікації та створення ділянок одомашненої природи всередині внутрішніх дворів. Також зберігалось розуміння історичних та архітектурних цінностей, пам'ять про колишню ідентичність монастиря Мурат як в'язниці. Завдання полягало у тому, щоб поважати вражаючі зовнішні стіни та водночас інтегрувати ці стіни в міську тканину. Планування регенерації змішало повагу до історичних особливостей і пам'яті з використанням інноваційних і сучасних елементів і функцій. Різноманітні пішохідні проходи крізь будівлі допомагають створювати нові міські доріжки, а внутрішні дворики на перших поверхах є доступними зонами для соціальної взаємодії.

Помітною подією в італійській реставрації стала поява в 1999 р. кодексу "Testo unico sui beni Culturali" ("Єдиний текст про культурну спадщину"), в якому подано нове визначення культурного надбання (спадщини) та розширено коло об'єктів, що підпадають під захист держави (Decreto Legislativo, 1999). Головним стала поява нового законодавчого принципу у розділі "Визначення реставрації" (ст. 43), де допускається пряме адміністративне втручання задля збереження цілісності об'єкта та захисту його культурної цінності. У статті міститься цілком чітка вказівка на необхідність консервації елементів матерії, з якої складається об'єкт, і цього достатньо для того, щоб захистити об'єкт від будь-якої небажаної заміни елементів. Вперше в Італії закон не лише охороняє існуючу спадщину, а й регламентує методи роботи з нею, контролюючи сферу, яка раніше належала лише компетенції професійної архітектурної спільноти.

В Італії в 2004 р. був прийнятий Codice dei beni Culturali (Кодекс культурної спадщини) (Decreto Legislativo, 2004). Він зібрав у собі та структурував усі закони, прийняті італійським урядом для захисту, збереження та використання культурної спадщини. Новою та важливою в Кодексі виявилась його спрямованість на гармонізацію законодавства після конституційних змін V розділу Конституції, що є дуже цінним для регулювання практичних робіт на пам'ятниках. Ці зміни затвердили різницю між: охороною спадщини, яка покладена на державу та розвитком та покращенням сфери, яка довірена місцевій владі. Це дало змогу розширити та упорядкувати співпрацю у цій галузі між державою та регіонами. Крім того, було надано самостійність регіонам у сфері покращення і підвищення цінності (валоризації) спадщини. На перший план також виходить державно-приватне

партнерство у цій галузі та організація державно-приватних фондів як ефективна спроба встановлення такої взаємодії. І політика повторного використання має в цьому контексті цікаві економічні наслідки, залучає державні та приватні інвестиції. Повторне використання можна розділити на кілька продуктивних категорій: адміністративні, соціальні, культурні, туристичні та комерційні, які є найпоширенішими. Починаючи з 90-х рр. XX ст. у Італії віддають перевагу культурному та соціальному перетворенню об'єктів на музеї, бібліотеки та культурні центри; також бачимо зростання туристичного та комерційного повторного використання. Повторне використання – це стійка стратегія, яку впроваджують і дотримуються, щоб зберігати існуючі будівлі, а не будувати нові.

Висновки

Найуспішніші проекти адаптивного повторного використання спадщини – це ті, які найкраще поважають і зберігають історію будівлі та додають сучасний простір, який забезпечує практичність будівлі для сьогодення і майбутнього. Успішні проекти часто залежать від глибокого розуміння будівлі та чутливості як до масштабу, так і до деталей. У кожному випадку важливо, щоб перетворення були зворотними. Повторне використання має багато переваг, які можуть бути економічними, соціальними та екологічними. Особливістю Італії є надзвичайно розвинене розуміння художньої цінності спадщини. Багато в чому це пояснюється обставинами місця і часу, багатовіковою історією країни з неймовірною щільністю цінної історичної забудови, змішанням стилів різних епох. Слід зазначити, що у багатьох законодавчих документах зроблено акцент на естетичну складову спадщини. Починаючи з перших охоронних документів, пам'ятки архітектури були частиною великого світу культурної спадщини, що включає предмети декоративного та ювелірного мистецтва, скульптури та інше.

В Італії неможливо виділити один великий культурно-історичний центр, цей досвід показує важливість формування центрального органу управління у сфері охорони спадщини, що відбувається одночасно з процесами децентралізації. Регіони, у яких зосереджено найбільше культурних цінностей, отримують відносну самостійність і право створення власного місцевого законодавства з управління об'єктами. Фінансування культурної спадщини також поділяється між різними суб'єктами культурної політики – центральним урядом, регіонами, провінціями та муніципалітетами. Визначальну роль у фінансуванні відіграють держава та місцеві органи влади. Проте це процес тривалий, досвід Італії показує, що децентралізація її культурної політики не завершена й досі. Її гальмує значний дисбаланс у розвитку окремих областей Італії.

Італія має 40 % світової спадщини, що вимагає від неї неймовірних зусиль щодо її захисту. Незважаючи на стабільне збільшення урядових витрат, є очевидним, що держава не зможе самостійно забезпечити ефективну охорону спадщини. Тому сучасний етап культурної політики Італії характеризується прагненням до створення системи відносин “держава – приватний і корпоративний сектори”. Організація державно-приватних фондів – це спроби встановлення такої взаємодії, які є прикладом для імплементації в державній політиці галузі охорони спадщини в Україні.

Ще однією тенденцією охорони спадщини в Італії є спроба використання як ціннісної оцінки спадщини не лише критеріїв цінності об'єкта, запропонованих ЮНЕСКО, а й економічних критеріїв. Так, культурна спадщина Італії оцінюється на суму близько 2 трлн євро, що вказує на нові тенденції щодо спадщини. Звісно, це приблизна сума, оскільки вартість деяких культурних об'єктів взагалі важко визначити. Однак тут очевидна не ідея оцінки чи продажу об'єктів спадщини, а ідея отримання економічного ефекту від його використання. Адже держава чи інші суб'єкти культурної політики вкладають реальні суми для забезпечення збереження спадщини,

а порохувати віддачу цих вкладень важко. На прикладі Італії стає наочно зрозуміло, що інвестування об'єктів спадщини сприятиме збільшенню їхньої вартості та підвищенню економічної вигоди від подальшого використання цих об'єктів.

Бібліографія

Andrea Nosengo. (2018). Patrimonio religioso e pianificazione: individuazione, analisi e prospettive di riuso a scala vasta [online]. URL: <<https://webthesis.biblio.polito.it/10062/1/tesi.pdf>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Ashley Foreman. (2018). Florence's le Murate: historically closed space transforms into cultural, social hub [online]. URL: <<https://vikingfusion.com/2018/08/21/florences-le-murate-historically-closed-space-transforms-into-a-cultural-social-hub/>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Bodo C. and Spada C. (2005). Rapporto sull'economia della cultura in Italia 1990–2000. Il Mulino, 776 p.

Decreto interministeriale (1968, Aprile) Retrieved from [online]. URL: <https://www.bosettiegatti.eu/info/norme/statali/1968_1444.htm> (дата звернення: 15 березня 2023).

Decreto Legislativo (1999, October) Retrieved from [online]. URL: <<https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/1999/12/27/099G0542/sg>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Decreto Legislativo (2004, January) Retrieved from [online]. URL: <https://www.sa-toscana.beniculturali.it/fileadmin/risorse/normativa/d.lgs._22_gen._2004__n._42__Codice_MiBAC__aggiornamento_2008_.pdf> (дата звернення: 15 березня 2023).

Ekaterina Tribelskaya. (2020). Revitalization of the Penitentiary Complexes in the Historic Centre of Florence [online]. URL: <<https://www.atlantis-press.com/article/125944710.pdf>>. URL: <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200923.033> (дата звернення: 15 березня 2023)

La legislazione Italiana dei beni culturali tra continuita ed innovazione. (1909). [online] URL: <<https://docenti.unimc.it/marta.mazza/teaching/2019/21283/files/legislazione-beni-culturali-materiali/legislazionestorialemme.pdf>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Laura Benassi. (2013). Reuse of Historic Buildings in Italy. A Conflicting Policy Based on Financial Public Strategy and Heritage Preservation [online]. URL: <https://www.researchgate.net/publication/258266035_Reuse_of_Historic_Buildings_in_Italy_A_Conflicting_Policy_Based_on_Financial_Public_Strategy_and_Heritage_Preservation> (дата звернення: 15 березня 2023).

Legge (1971, October) Retrieved from [online]. URL: <<https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1971-10-22;865!vig=>>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Legge (1993, December) Retrieved from [online]. URL: <<https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/1993/12/28/093G0621/sg>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Portante disposizioni circa la tutela e la conservazione dei monumenti ed oggetti aventi pregio d'arte o di antichità. (1902). [online]. URL: <<https://www.archeologi-italiani.it/wp-content/uploads/2021/04/Legge-1902-n.-185.pdf>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Recupero delle Murate: discussione sul Piano di Piano. (2001). [online]. URL: <<https://www.nove.firenze.it/a101160922-recupero-delle-murate-discussione-sul-piano-di-piano.htm>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Regolamento per l'escuzione della Legge (1902, June) Sulla conservazione dei monumenti e degli oggetti di antichità ed arte e della Legge 27 Giugno 1903, n. 242 sull'esportazione degli oggetti di antichità ed arte [online]. URL: <<https://archive.org/details/regolamentoperle00unse>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Relazione del direttore generale alla commissione parlamentare di vigilanza il debito pubblico in Italia 1861–1987 [online]. URL: <https://www.dt.mef.gov.it/export/sites/sitodt/modules/documenti_it/debito_pubblico/presentazioni_studi_relazioni/20_12_1999_Relazione-del-Direttore-G.pdf> (дата звернення: 15 березня 2023).

References

Andrea Nosengo. (2018). Patrimonio religioso e pianificazione: individuazione, analisi e prospettive di riuso a scala vasta [online]. URL: <<https://webthesis.biblio.polito.it/10062/1/tesi.pdf>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Ashley Foreman. (2018). Florence's le Murate: historically closed space transforms into cultural, social hub [online]. URL: <<https://vikingfusion.com/2018/08/21/florences-le-murate-historically-closed-space-transforms-into-a-cultural-social-hub/>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Bodo, C. and Spada, C. (2005). Rapporto sull'economia della cultura in Italia 1990–2000. Il Mulino, 776 p.

Decreto interministeriale (1968, Aprile) Retrieved from [online]. URL: <https://www.bosettiegatti.eu/info/norme/statali/1968_1444.htm> (дата звернення: 15 березня 2023).

Decreto Legislativo (1999, October) Retrieved from [online]. URL: <<https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/1999/12/27/099G0542/sg>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Decreto Legislativo (2004, January) Retrieved from [online]. URL: <https://www.sa-toscana.beniculturali.it/fileadmin/risorse/normativa/d.lgs._22_gen._2004__n._42__Codice_MiBAC__aggiornamento_2008_.pdf> (дата звернення: 15 березня 2023).

Ekaterina Tribelskaya. (2020). Revitalization of the Penitentiary Complexes in the Historic Centre of Florence [online]. URL: <<https://www.atlantis-press.com/article/125944710.pdf>> (дата звернення: 15 березня 2023). URL: <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200923.033>.

La legislazione Italiana dei beni culturali tra continuita ed innovazione. (1909). [online]. URL: <<https://docenti.unimc.it/marta.mazza/teaching/2019/21283/files/legislazione-beni-culturali-materiali/legislazionestorialemme.pdf>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Laura Benassi. (2013). Reuse of Historic Buildings in Italy. A Conflicting Policy Based on Financial Public Strategy and Heritage Preservation [online]. URL: <https://www.researchgate.net/publication/258266035_Reuse_of_Historic_Buildings_in_Italy_A_Conflicting_Policy_Based_on_Financial_Public_Strategy_and_Heritage_Preservation> (дата звернення: 15 березня 2023).

Legge (1971, October). Retrieved from [online]. URL: <<https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1971-10-22;865!vig=>>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Legge (1993, December). Retrieved from [online]. URL: <<https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/1993/12/28/093G0621/sg>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Portante disposizioni circa la tutela e la conservazione dei monumenti ed oggetti aventi pregio d'arte o di antichità. (1902). [online]. URL: <<https://www.archeologi-italiani.it/wp-content/uploads/2021/04/Legge-1902-n.-185.pdf>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Recupero delle Murate: discussione sul Piano di Piano. (2001). [online]. URL: <<https://www.nove.firenze.it/a101160922-recupero-delle-murate-discussione-sul-piano-di-piano.htm>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Regolamento per l'escuzione della Legge (1902, June). Sulla conservazione dei monumenti e degli oggetti di antichità ed arte e della Legge 27 Giugno 1903, n. 242 sull'esportazione degli oggetti di antichità ed arte [online]. URL: <<https://archive.org/details/regolamentoperle00unse>> (дата звернення: 15 березня 2023).

Relazione del direttore generale alla commissione parlamentare di vigilanza il debito pubblico in Italia 1861–1987. [online]. URL: <https://www.dt.mef.gov.it/export/sites/sitodt/modules/documenti_it/debito_publico/presentazioni_studi_relazioni/20_12_1999_Relazione-del-Direttore-G.pdf> (дата звернення: 15 березня 2023).

Yuliana Balaniuk

Assistant at the Department of Architecture and Conservation of UNESCO World Heritage Sites,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi

e-mail: j.balaniuk@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-2940-1177

ESTABLISHMENT OF THE MECHANISMS OF PROTECTION, PRESERVATION AND USAGE OF ARCHITECTURAL HERITAGE IN ITALY

© Balanyuk Y., 2023

The article analyzes the process of forming a complex system of architectural heritage protection in Italy and the evolution of the legal system in the field of cultural heritage preservation. The analysis clarifies the condition of heritage preservation in Italy, allows to trace some trends in its development and follow their successful experience. The issue of the protection and usage of architectural monuments and

the analysis of international experience in the field of cultural heritage preservation have not been studied enough in Ukrainian scientific works.

The purpose of the article is to reveal the regularities and peculiarities of the history of the formation and development of the cultural heritage protection and usage mechanisms in Italy. Italian cultural policy in the field of cultural and natural heritage protection started forming earlier than in other European countries because of the amount of significant cultural values. Italy has the richest experience in working with architectural heritage. The current state of the studied area in Italy shows the successful approaches and the high-quality management policy, which made it possible to expand the country's tourist potential to the highest level in Europe without threatening the existence of monuments.

Italian legislation allowed to expand and streamline cooperation between the government and regions in heritage preservation field. In addition, regions got some autonomy in the field of improving and increasing the value (valorization) of heritage. Public-private partnership in this field and the organization of public-private funds are also an effective attempt of state and private cooperation.

The analysis of successful European experience can become a basis for improving the legislative framework of Ukraine in the field of cultural heritage protection and form mechanisms for effective management of architectural monuments, both at the national and regional levels.

Key words: cultural heritage preservation, architectural heritage of Italy, reuse of monuments, legislation, architectural heritage adaptation.